

**Dowody i postępowanie  
dowodowe w procesie  
karnym. Komentarz  
praktyczny z orzecznictwem.  
Wzory pism procesowych**

# Część I

## Dowody – komentarz do części ogólnej KPK z orzecnictwem

### **Rozdział 1. Wyjaśnienia oskarżonego**

1. Oskarżony jako źródło dowodowe
  - 1.1. Pojęcie oskarżonego
  - 1.2. Wyjaśnienia oskarżonego a inne formy jego oświadczeń
  - 1.3. Wyjaśnienia pisemne
  - 1.4. Przegląd orzecznictwa
2. Wpływ treści wyjaśnień oskarżonego na jego sytuację prawną
  - 2.1. Znaczenie przyznania się
  - 2.2. Prawo do składania wyjaśnień a odpowiedzialność za ich treść (matactwo, wyjaśnienia „wykrętne”)
  - 2.3. Nieprzyznanie się, odwołanie wyjaśnień i ich wpływ na sytuację oskarżonego, w tym na stosowanie środków zapobiegawczych i wymiar kary
  - 2.4. Przegląd orzecznictwa
3. Pomówienie i jego ocena
  - 3.1. Komentarz praktyczny
  - 3.2. Przegląd orzecznictwa
4. Oskarżony jako przedmiot oględzin i badań
  - 4.1. Oględziny i badanie oskarżonego
  - 4.2. Badanie psychologiczne
  - 4.3. Rozpoznanie głosu
  - 4.4. Pobranie krwi
  - 4.5. Przegląd orzecznictwa

### **Rozdział 2. Zeznania świadka**

1. Świadek jako źródło dowodowe
  - 1.1. Pojęcie świadka i przedmiot zeznań
  - 1.2. „Rozpytanie” a przesłuchanie
  - 1.3. Obowiązek stawiennictwa
  - 1.4. Obowiązek składania zeznań
  - 1.5. Obowiązek mówienia prawdy

- 1.6. Obowiązek poddania się oględzinom i badaniom
- 1.7. Przegląd orzecznictwa
2. Szczególne rodzaje przesłuchań świadka
  - 2.1. Przesłuchanie świadka w trybie art. 185a KPK
  - 2.2. Przesłuchanie świadka w trybie art. 185b KPK
  - 2.3. Przesłuchanie świadka w trybie art. 185c KPK
  - 2.4. Konfrontacja
  - 2.5. Okazanie
  - 2.6. Przesłuchanie ze względu na miejsce czynności
  - 2.7. Przegląd orzecznictwa
3. Świadek *incognito*
  - 3.1. Przesłanki utajnienia świadka
  - 3.2. Procedura ustanowienia świadka *incognito* i zakres utajnienia
  - 3.3. Zakres podmiotowy art. 184 KPK
  - 3.4. Przesłuchanie świadka *incognito* w toku procesu
  - 3.5. Uprawnienia świadka *incognito*
  - 3.6. Kumulacja ról
  - 3.7. Postępowanie z protokołami
  - 3.8. Procedura odwoławcza
  - 3.9. Uchylenie anonimizacji
  - 3.10. Kryteria oceny zeznań świadka *incognito*
  - 3.11. Przegląd orzecznictwa
4. Świadek koronny
  - 4.1. Zakres przedmiotowy
  - 4.2. Przesłanki pozytywne uzyskania statusu świadka koronnego
  - 4.3. Przesłanki negatywne uzyskania statusu świadka koronnego
  - 4.4. Procedura ustanowienia świadka koronnego
  - 4.5. Zawieszenie postępowania
  - 4.6. Wyłączenia
  - 4.7. Zakres niekaralności
  - 4.8. Uchylenie niekaralności i wynikające z tego konsekwencje
  - 4.9. Ocena dowodu z zeznań świadka koronnego
  - 4.10. Przegląd orzecznictwa

### **Rozdział 3. Biegli, tłumacze, specjaliści**

1. Dopuszczenie dowodu z opinii biegłego
  - 1.1. Powody dopuszczenia dowodu z opinii biegłego
  - 1.2. Kwalifikacje biegłych
  - 1.3. Opinia osmologiczna
  - 1.4. Przegląd orzecznictwa
2. Elementy opinii
  - 2.1. Podmiot uprawniony do dopuszczenia dowodu i forma decyzji
  - 2.2. Treść postanowienia
  - 2.3. Konstytutywne elementy opinii

- 2.4. Wybór metody badania
- 2.5. Przegląd orzecznictwa
3. Opinia sądowo-psychiatryczna jako szczególny rodzaj opinii biegłych
  - 3.1. Podstawy dopuszczenia dowodu z opinii sądowo-psychiatrycznej
  - 3.2. Kryteria kontroli opinii sądowo-psychiatrycznej
  - 3.3. Obserwacja w zakładzie leczniczym
  - 3.4. Przegląd orzecznictwa
4. Opinia wydana na zlecenie strony procesu karnego
  - 4.1. Uwagi wstępne
  - 4.2. Zaświadczenia lekarskie
  - 4.3. Przegląd orzecznictwa
5. Przesłuchanie z udziałem biegłego
  - 5.1. Komentarz praktyczny
  - 5.2. Przegląd orzecznictwa
6. Kryteria oceny opinii i konwalidacja uchybień
  - 6.1. Komentarz praktyczny
  - 6.2. Przegląd orzecznictwa
7. Tłumacze, specjaliści
  - 7.1. Komentarz praktyczny
  - 7.2. Przegląd orzecznictwa

#### **Rozdział 4. Kontrola i utrwalanie rozmów**

1. Uwagi wstępne
2. Dopuszczalność podsłuchu ze względu na fazę procesu
3. Zakres przedmiotowy
4. Zakres podmiotowy
5. Zakres temporalny
6. Zaskarżalność
7. Przegląd orzecznictwa

#### **Rozdział 5. Pozostałe dowody**

1. Oględziny, otwarcie zwłok, eksperyment procesowy
  - 1.1. Oględziny
  - 1.2. Otwarcie zwłok
  - 1.3. Eksperyment procesowy
  - 1.4. Przegląd orzecznictwa
2. Wywiad środowiskowy
  - 2.1. Komentarz praktyczny
  - 2.2. Przegląd orzecznictwa
3. Zatrzymanie rzeczy. Przeszukanie
  - 3.1. Komentarz praktyczny
  - 3.2. Przegląd orzecznictwa

#### **Rozdział 6. Zakazy dowodowe**

1. Zagadnienia ogólne

- 1.1. Pojęcie zakazów dowodowych i skutki ich naruszenia
- 1.2. Notoryjność
- 1.3. Domniemania prawne i faktyczne
- 1.4. Przegląd orzecznictwa
2. Zakazy dowodowe zupełne
  - 2.1. Prejudycjalność
  - 2.2. Zakaz dowodzenia przebiegu narady i głosowania nad orzeczeniem
  - 2.3. Zakaz przeprowadzenia dowodów zmierzających do ujawnienia okoliczności objęcia świadka koronnego i osób mu najbliższych ochroną osobistą lub pomocą
  - 2.4. Zakaz przeprowadzenia dowodów zmierzających do ujawnienia okoliczności objęcia pokrzywdzonego, świadka lub osób im najbliższych środkami ochrony i pomocy
  - 2.5. Zakaz wykorzystywania i odtwarzania uprzednio złożonych zeznań osoby, która skorzystała z prawa do odmowy zeznań lub została zwolniona z obowiązku zeznawania
  - 2.6. Przegląd orzecznictwa
3. Zakazy dowodowe niezupełne bezwzględne
  - 3.1. Zakazy dotyczące świadka
  - 3.2. Zakazy dotyczące biegłego
  - 3.3. Zakazy dotyczące oskarżonego
  - 3.4. Przegląd orzecznictwa
4. Zakazy związane z prawem do odmowy zeznań i zwolnieniem od zeznawania
  - 4.1. Prawo do odmowy zeznań
  - 4.2. Prawo do odmowy zeznań a zwolnienie od zeznawania
  - 4.3. Prawo do uchylenia się od odpowiedzi na pytania
  - 4.4. Termin skorzystania z uprawnień z art. 182 i 185 KPK
  - 4.5. Konsekwencje skorzystania z prawa do odmowy zeznań
  - 4.6. Przegląd orzecznictwa
5. Tajemnice a odmowa zeznań
  - 5.1. Tajemnice związane z klauzulą „ściśle tajne” i „tajne” – art. 179 KPK
  - 5.2. Tajemnice związane z klauzulą „poufne” i „zastrzeżone”
  - 5.3. Szczególne tajemnice zawodowe
    - 5.3.1. Uwagi wstępne
    - 5.3.2. Tajemnica notarialna
    - 5.3.3. Tajemnica adwokacka
    - 5.3.4. Tajemnica radcy prawnego
    - 5.3.5. Tajemnica doradcy podatkowego
    - 5.3.6. Tajemnica lekarska
    - 5.3.7. Tajemnica dziennikarska

- 5.3.8. Tajemnica statystyczna
- 5.3.9. Tajemnica Prokuratury Generalnej
- 5.3.10. Tajemnica bankowa
- 5.4. Postępowanie po zwolnieniu z tajemnic
- 5.5. Przegląd orzecznictwa
- 6. Zakazy związane z niedopuszczalnymi metodami przesłuchania i brakiem swobody wypowiedzi
  - 6.1. Zakaz stosowania przymusu lub groźby bezprawnej
  - 6.2. Zakaz stosowania hipnozy, środków chemicznych lub technicznych
    - 6.2.1. Hipnoza
    - 6.2.2. Środki chemiczne
    - 6.2.3. Środki techniczne
  - 6.3. Okoliczności wyłączające swobodę wypowiedzi
    - 6.3.1. Pojęcie swobody wypowiedzi
    - 6.3.2. Okoliczności wyłączające swobodę wypowiedzi
    - 6.3.3. Podstęp i obietnice
    - 6.3.4. Przesłuchanie osób pod wpływem alkoholu lub środków odurzających
  - 6.4. Skutki naruszenia swobody wypowiedzi i zakazów z art. 171 § 5 KPK
  - 6.5. Przegląd orzecznictwa
- 7. Zakaz zastępowania dowodu z wyjaśnień oskarżonego lub zeznań świadka
  - 7.1. Komentarz praktyczny
  - 7.2. Przegląd orzecznictwa
- 8. Problematyka stosowania art. 168a i 168b KPK
  - 8.1. Wykorzystywanie dowodu na podstawie art. 168a KPK
  - 8.2. Wykorzystywanie dowodu na podstawie art. 168b KPK
  - 8.3. Przegląd orzecznictwa



# Rozdział 1. Wyjaśnienia oskarżonego

## 1. Oskarżony jako źródło dowodowe

### 1.1. Pojęcie oskarżonego

Oskarżonym jest osoba, przeciwko której wniesiono oskarżenie do sądu, a także osoba, co do której prokurator złożył wniosek wskazany w art. 335 § 1 ustawy z 6.6.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 1987 ze zm.; dalej: KPK) lub wniosek o warunkowe umorzenie postępowania (art. 71 § 2 KPK), przy czym o oskarżonym *sensu largo* mówi § 3 art. 71 KPK, zgodnie z którym jeżeli Kodeks używa określenia „oskarżony” w znaczeniu ogólnym, odpowiednie przepisy mają zastosowanie także do podejrzanego. Przez określenie „odpowiednie przepisy” należy rozumieć nie tylko KPK, ale i inne ustawy, np. w art. 245 KK mowa jest o ochronie oskarżonego, lecz dotyczy on także podejrzanego. Przez pojęcie „oskarżenie” należy rozumieć akt oskarżenia, akt oskarżenia połączony z wnioskiem o wydanie na posiedzeniu wyroku skazującego (art. 335 § 2 KPK), samoistny wniosek o wydanie wyroku skazującego (art. 335 § 1 KPK), wniosek o warunkowe umorzenie postępowania (art. 336 § 1 KPK). A także wniosek o rozpoznanie sprawy w trybie przyspieszonym (art. 517d § 1 KPK).

Podejrzany nie uzyskuje statusu oskarżonego wskutek złożenia przez prokuratora do sądu wniosku o umorzenie postępowania i zastosowanie środków zabezpieczających (art. 324 § 1 KPK). Wniosek taki wynika z brzmienia art. 354 pkt 2 KPK, który posługuje się określeniem „podejrzany”, choć stosuje się do niego przepisy o oskarżonym (art. 380 KPK). Oskarżony, będąc stroną w procesie karnym, występuje jako **źródło dowodowe** w dwojakiej roli:

Definicja  
oskarżonego

Oskarżony jako  
źródło dowodowe



- 1) **jako osobowe źródło dowodowe** – składa wyjaśnienia przed organem procesowym będące oświadczeniem wiedzy;
- 2) **osoby poddanej oględzinom** – dostarcza środków dowodowych w postaci cech własnego organizmu, śladów na ciele czy ubraniu, w tym po przeprowadzeniu badań.

Osoba podejrzana

Od oskarżonego (podejrzanego) należy odróżnić **osobę podejrzaną, którą jest ten, kogo organ procesowy podejrzewa o popełnienie przestępstwa, tj. przypuszcza, że je popełnił, ale nie przedstawiono mu jeszcze zarzutu popełnienia przestępstwa.** Podmiot ten nie jest stroną postępowania przygotowawczego, nie posiada uprawnień i gwarancji procesowych podejrzanego. Nie wolno wobec osoby podejrzanej stosować tych środków, które dozwolone są wobec podejrzanego, m.in. środków zapobiegawczych. **Osoba podejrzana nie składa wyjaśnień, może być przesłuchana w charakterze świadka lub składać oświadczenia,** np. przy zatrzymaniu. Przysługują jej tylko takie uprawnienia i może być poddana wyłącznie takim obowiązkom, które wynikają z przedsiębranych względem niej konkretnych czynności procesowych i związanych z nimi obowiązkami (np. jeżeli zastosowano wobec niej kontrolę i utrwalanie rozmów, to służy jej na tę czynność zażalenie – art. 240 KPK; jeżeli dokonano zatrzymania, to również służy jej zażalenie – art. 246 § 1 KPK). **Nie korzysta ona z ochrony prawnej przysługującej stronie,** dlatego w celu zapewnienia jej gwarancji procesowych nie wolno nakładać na nią żadnych innych obowiązków niż te, które *expressis verbis* wynikają z ustawy.

Przekształcenie  
osoby podejrzanej  
w podejrzanego

Określenie chwili, od której osoba podejrzana staje się podejrzanym, ma rudymentarne znaczenie ze względów gwarancyjnych, gdyż **od tego momentu uzyskuje prawo korzystania z uprawnień, z jakich może korzystać podejrzany,** w tym m.in. prawa do odmowy składania wyjaśnień. Na podejrzanym ciąży także obowiązki, w tym istnieje konieczność znoszenia określonych dolegliwości, jak np. stosowanych środków zapobiegawczych i innych środków przymusu, np. art. 105 ust. 1 pkt 2 lit. b ustawy z 29.8.1997 r. – Prawo bankowe (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 2187 ze zm.; dalej: PrBank), daje podstawę ujawnienia tajemnicy bankowej wobec określonej osoby fizycznej będącej podejrzanym. Zgodnie z art. 71 § 1 KPK **za podejrzanego uważa się osobę, co do której wydano**

Definicja  
podejrzanego

postanowienie o przedstawieniu zarzutów albo której, bez wydania takiego postanowienia, postawiono zarzut w związku z przystąpieniem do przesłuchania w charakterze podejrzanego. Podstawą prawną wydania postanowienia o przedstawieniu zarzutów jest art. 313 KPK. Momentem, od którego osoba podejrzana staje się podejrzanym, jest **ogłoszenie jej zarzutów, a wyjątkowo – wydanie postanowienia o przedstawieniu zarzutów, gdy ogłoszenie postanowienia lub przesłuchanie podejrzanego nie jest możliwe z powodu jego ukrywania się lub nieobecności w kraju.** Dla „wydania” postanowienia o przedstawieniu zarzutów konieczne jest wystąpienie kumulatywnie trzech kolejnych czynności procesowych, warunkujących procesową skuteczność tej czynności, tj. sporządzenie postanowienia, niezwłoczne jego ogłoszenie, pouczenie podejrzanego o przysługujących mu prawach i ciężących obowiązkach oraz przesłuchanie go.

Moment stania się podejrzanym

Osoba podejrzana stanie się podejrzanym także bez wydania postanowienia o przedstawieniu zarzutów, ale z **chwilą przystąpienia do przesłuchania jej w charakterze podejrzanego** (art. 308 § 2, art. 325g, 517c § 1 KPK). W toku dochodzenia nie jest wymagane sporządzenie postanowienia o przedstawieniu zarzutów, po uprzednim ich przedstawieniu podejrzanemu, chyba że podejrzany jest tymczasowo aresztowany (art. 325g § 1 KPK *in fine*).

Przesłanką przedstawienia zarzutów jest **istnienie danych, które uzasadniają dostatecznie podejrzenie, że czyn popełniła określona osoba.** Podstawa faktyczna przedstawienia zarzutów wymaga, aby podejrzenie było „dostatecznie” uzasadnione. Chodzi tu o wyższy stopień prawdopodobieństwa co do popełnienia przestępstwa w ramach wszczęcia postępowania *ad personam* i równie wysoki w zakresie znajomości osoby sprawcy w porównaniu z wszczęciem procesu w fazie *in rem*, tj. w sprawie.

Przesłanka przedstawienia zarzutów

Decyzja o przedstawieniu zarzutów **powinna nastąpić w chwili zaistnienia okoliczności uzasadniających w dostateczny sposób popełnienie czynu zabronionego przez określoną osobę.** Nie jest dopuszczalne przesłuchanie tej osoby w charakterze świadka ze względu na gwarancję określoną w art. 175 § 1 KPK, ustanawiającą prawo podejrzanego do odmowy składania wyjaśnień. Jeżeli jednak do tego dojdzie, niezależnie od przyczyny, to protokoły jej poprzed-

Decyzja o przedstawieniu zarzutów

nich zeznań składanych w charakterze świadka nie mogą być odczytane, ani w inny sposób wykorzystane, w toczącym się procesie przeciwko tej osobie (art. 391 § 2 w zw. z art. 389 § 1 KPK).

## 1.2. Wyjaśnienia oskarżonego a inne formy jego oświadczeń

Jedną z gwarancji procesowych oskarżonego jest **prawo do składania wyjaśnień**, ale też **prawo do odmowy ich złożenia czy odmowy odpowiedzi na pytania** (art. 175 § 1 KPK).

O prawie tym **należy go pouczyć** (art. 300 § 1, art. 386 § 1 KPK), a **zaniechanie pouczenia stanowi względną przyczynę odwoławczą** (art. 438 pkt 2 KPK). Prawo do składania wyjaśnień obejmuje zarówno ustne wypowiedzi, jak i te składane w formie pisemnej, w wypadkach wskazanych w ustawie (art. 176 KPK).

Jeżeli oskarżony złoży wyjaśnienia, nie będąc pouczonym o prawie do odmowy ich składania, to wyjaśnienia zachowują walor środka dowodowego. **Brak pouczenia** stanowi niewątpliwie naruszenie przepisów postępowania, lecz nie eliminuje *a priori* tak uzyskanego dowodu. Ilekroć ustawodawca chciał wyeliminować wadliwie uzyskane środki dowodowe, wskazywał na to we właściwych przepisach, np. w art. 171 § 7 KPK. Skoro zatem brak jest regulacji, według której złożone przez oskarżonego wyjaśnienia, gdy nie był on pouczony o prawie do odmowy ich złożenia, nie stanowią dowodu w sprawie, to przyjęć należy, że taki środek dowodowy istnieje, mimo naruszenia obowiązku pouczenia o tym prawie. Należy odnotować jednak stanowisko przeciwne, zgodnie z którym skoro art. 16 § 1 KPK przewiduje, że możliwe jest uchylenie się od negatywnych skutków czynności, to wyjaśnienia złożone z pominięciem wskazanych pouczeń nie będą mogły stanowić dowodu w sprawie.

**Wypowiedzi oskarżonego** podlegają też innym regułom:

- 1) obecny przy przeprowadzanych czynnościach dowodowych ma prawo składać wyjaśnienia w zakresie każdego dowodu (art. 175 § 2 KPK);
- 2) we wszystkich pozostałych kwestiach podlegających rozstrzygnięciu oskarżony ma prawo zabrania głosu jako ostatni (*favor defensionis*) (art. 367 § 2, art. 406 § 1, art. 453 § 3 KPK);

Prawo oskarżonego do składania wyjaśnień oraz ich odmowy

Brak pouczenia oskarżonego o prawie do odmowy składania wyjaśnień

Reguły, którym podlegają wypowiedzi oskarżonego

- 3) wypowiedzi złożone w warunkach wyłączających ich swobodę nie stanowią dowodu w sprawie (art. 171 § 7 KPK);
- 4) wyjaśnienia niezgodne z prawdą korzystają z przywileju bezkarności (*arg.* z art. 233 KK);
- 5) dowodu z wyjaśnień nie wolno zastępować treścią pism, zapisków lub notatek urzędowych (art. 174 KPK).

Uprawnienie oskarżonego zarówno do składania wyjaśnień, jak i odmowy ich złożenia **trwa przez cały tok postępowania przygotowawczego i sądowego**. Oskarżony na każdym etapie procesu może z tego prawa skorzystać, choćby uprzednio podjął odmienną decyzję. Nieudzielenie przez oskarżonego jakichkolwiek odpowiedzi na pytania zadawane mu w czasie przesłuchań może stanowić formę odmowy składania wyjaśnień, chyba że to zachowanie jest następstwem schorzeń, które u niego wystąpiły. **Milczenie oskarżonego należy poczytywać jako skorzystanie z prawa do odmowy składania wyjaśnień** i nie może ono uzasadniać skierowania go na badania psychiatryczne, ponieważ mogłoby to stanowić wyraz przymuszania do składania wyjaśnień i stanowiłoby swobodną szykanę ze strony organów procesowych. Jeżeli jednak w świetle całokształtu okoliczności sprawy wynika, że oskarżony może cierpieć na dolegliwości chorobowe, które uniemożliwiają mu realizację jego praw, to obowiązkiem sądu jest zarządzenie przerwy, odroczenie rozprawy, a nawet zawieszenie postępowania celem weryfikacji stanu zdrowia.

Decydując się na odpowiadanie na pytania, oskarżony zachowuje prawo wyboru podmiotu, na pytania którego chce odpowiadać, co nie wyłącza możliwości samego formułowania pytań przez pozostałe uprawnione podmioty, licząc, że oskarżony zmieni swe stanowisko i jednak na owe pytania odpowie. Taka taktyka przesłuchania nie może jednak przybrać postaci obstrukcji procesowej i powinna być ewentualnie stosowana ogólnie i w krótkim czasie (3–4 pytania).

Od wyjaśnień oskarżonego, które są oświadczeniami dowodowymi, należy odróżnić inne oświadczenia, które wyjaśnieniami nie są, choć mogą to być również oświadczenia wiedzy. Przykładem mogą być **wypowiedzi oskarżonego w ramach głosów stron, które mogą zawierać oświadczenia wiedzy jako argumentacje procesowe, lecz nie odbywa się to w toku przesłuchania, choć treść**

Czas trwania  
uprawnienia  
oskarżonego do  
składania wyjaśnień  
oraz ich odmowy

Brak odpowiedzi  
oskarżonego  
na zadawane  
mu pytania

Wypowiedzi  
oskarżonego  
w ramach  
głosów stron

Wnioski składane przy okazji przesłuchania

Oświadczenia składane w piśmie procesowym

Nadużywanie prawa do składania wyjaśnień

Nadużywanie prawa do zadawania pytań

Charakter wyjaśnień składanych na piśmie

wypowiedzi może spowodować wznowienie przewodu sądowego i odebranie od oskarżonego wyjaśnień jako środka dowodowego. Od wyjaśnień należy również odróżnić wnioski składane przy okazji przesłuchania, stanowiące wolę dokonania określonych czynności, w tym dowodowych, postulatory czy skargi na postępowanie różnych podmiotów oraz instytucji. Nie są wyjaśnieniami oświadczenia składane w piśmie procesowym, np. w ramach odpowiedzi na akt oskarżenia czy w uzasadnieniu przy wnieszonych środkach zaskarżenia, gdyż wypowiedzi te nie są elementem przesłuchania.

W praktyce może pojawić się problem nadużywania prawa do składania wyjaśnień poprzez bardzo obszerne ich składanie, w sposób wyjątkowo skrupulatny, ustosunkowujący się do wszystkich okoliczności sprawy szczególnie wnikliwie. Dopóki oskarżony mówi o okolicznościach podlegających rozstrzygnięciu, dopóty nie powinno się mu przerywać oraz należy umożliwić mu zaprezentowanie swojego punktu widzenia (art. 367 § 1 KPK). **Ma on prawo swobodnego wypowiedzenia się, ale tylko w granicach określonych celem danej czynności** (art. 171 § 1 KPK). Podobnie kwestia ta kształtuje się w ramach zadawania pytań przez oskarżonego. Jeżeli oskarżony przekracza prawo do obrony, działa na zwłokę, dąży do uniemożliwienia zakończenia sprawy w rozsądnym terminie, choćby poprzez wielokrotne zadawanie pytań świadkowi dotyczących tej samej kwestii czy poprzez zadawanie licznych, nieistotnych pytań, niekiedy modyfikowanych tylko pod względem stylistycznym, które są uchylane, musi spodziewać się stosownej reakcji w postaci odebrania głosu, co nie może być traktowane jako pozbawianie go prawa do obrony.

### 1.3. Wyjaśnienia pisemne

W postępowaniu przygotowawczym oskarżonemu należy, na jego żądanie lub jego obrońcy, umożliwić w toku przesłuchania złożenie wyjaśnień na piśmie. Przesłuchujący może z ważnych powodów odmówić zgody na złożenie wyjaśnień na piśmie (art. 176 § 1 i 2 KPK). Przepis ten nadaje pisemnym wyjaśnieniom **charakter uzupełniający w stosunku do wyjaśnień składanych ustnie**, gdyż

wyjaśnienia pisemne stanowią załącznik do protokołu przesłuchania (art. 176 § 4 KPK).

Przepisy KPK **nie przewidują możliwości złożenia wyjaśnień na piśmie przez oskarżonego i nadesłania ich do sądu**. W ten sposób doszłoby do naruszenia zakazu dowodowego z art. 174 KPK. Odmienne wymogi przewiduje Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, w którym na wniosek strony przyjmuje się od niej oświadczenia na piśmie (art. 40 § 1 KPW), a ponadto zawiadomienie kierowane do obwinionego, którego obecności na rozprawie nie uznano za obowiązkową, powinno zawierać pouczenie, że może on, nie stawiając się do sądu, nadesłać swoje wyjaśnienia. Wyjaśnienia te podlegają odczytaniu na rozprawie, a rozprawa ma wówczas charakter zaoczny (art. 67 § 3 KPW). Jeżeli sąd uzna wyjaśnienia obwinionego za niewystarczające, może odroczyć rozprawę i wezwać go na kolejny termin. Niedopuszczalne jest żądanie nadesłania dodatkowych wyjaśnień w formie pisemnej.

Wyjaśnienia oskarżonego złożone na piśmie **mają walor środka dowodowego na równi z wyjaśnieniami złożonymi ustnie**, ale te pierwsze nie mogą być traktowane jako zastępujące dowód z ustnych wyjaśnień oskarżonego. **Podejrzany w postępowaniu przygotowawczym może skorzystać z prawa do odmowy złożenia wyjaśnień ustnie i jednocześnie zdecydować się na złożenie oświadczenia wiedzy na piśmie**. W protokole przesłuchania należy odnotować odmowę skorzystania z prawa do złożenia wyjaśnień ustnie i umożliwienie złożenia wyjaśnień w formie pisemnej.

Wniosek podejrzanego lub jego obrońcy dotyczący wyrażenia zgody na złożenie pisemnych wyjaśnień **może zostać złożony na piśmie lub ustnie do protokołu**. Decyzja organu procesowego zapada w formie zarządzenia, z tym że odmowa wymaga uzasadnienia. **Zarządzenia są niezaskarżalne** (art. 459 § 1 w zw. z art. 466 § 1 KPK).

Odmowa uwzględnienia wniosku **powinna zapadać absolutnie wyjątkowo i być ograniczona do zdarzeń obiektywnych**, np. w czasie przesłuchania prokuratorskiego przed wystąpieniem z wnioskiem o zastosowanie tymczasowego aresztowania można odmówić składania wyjaśnień w formie pisemnej z uwagi na konieczność niezwłocznego doprowadzenia oskarżonego do sądu, gdyż zachodzi obawa upływu 48-godzinnego terminu zatrzymania.

Wniosek  
podejrzanego  
dotyczący  
wyrażenia zgody na  
złożenie pisemnych  
wyjaśnień

Odmowa  
uwzględnienia  
wniosku

Na przesłuchującym ciąży obowiązek podjęcia środków zapobiegających porozumiewaniu się podejrzanego z innymi osobami w czasie spisywania wyjaśnień, w tym z obrońcą. Ustawa nie zabrania posługiwania się środkami technicznymi w celu utrwalania wyjaśnień przy ich spisywaniu. Należy uznać za dopuszczalne posługiwanie się np. komputerem, lecz przy jednoczesnym uniemożliwieniu podejrzanemu wykorzystania uprzednio przygotowanej wersji wyjaśnień, np. w formie zapisu na pendrivie czy notatek. Taką próbę należy odnotować w protokole przesłuchania. Po zakończeniu spisywania wyjaśnień podejrzanemu podpisuje je i umieszcza datę ich złożenia. Przesłuchujący może zadawać pytania co do złożonych wyjaśnień, w celu usunięcia pojawiających się wątpliwości, jak i innych okoliczności, o których podejrzanemu nie napisał. Odpowiedź może być udzielona w formie ustnej lub pisemnej, gdyż forma pisemna zastrzeżona jest do przesłuchania jako całości.

Od 1.7.2003 r. **ustawodawca wyeliminował możliwość złożenia wyjaśnień przez oskarżonego na rozprawie w formie pisemnej** poprzez skreślenie § 3 i zd. 2 w § 4 art. 176 KPK. Tym samym wyjątek wskazany w art. 176 KPK nie może zostać rozciągnięty na postępowanie jurysdykcyjne. Zakazu tego nie można jednak rozumieć w sposób absolutny. **Przesłuchanie głuchego lub niemego następuje nadal w formie pisemnej**, chyba że nie wystarczy porozumiewanie się z nim za pomocą pisma, wtedy należy wezwać tłumacza (art. 204 § 1 pkt 1 KPK). Ponadto w trakcie składanych ustnie wyjaśnień **należy dopuścić niekiedy możliwość posługiwania się przez oskarżonego zapiskami** mającymi charakter uzupełniający jego wyjaśnienia. Tak będzie zwłaszcza w sprawach gospodarczych, wymagających wyliczeń, które w pamięci mogą okazać się niemożliwe czy w poważnym stopniu utrudnione. Uzasadnione jest przedstawienie przez oskarżonego szkiców czy planów, które lepiej oddadzą treść, jaką chce on przekazać.

Pisemne oświadczenia oskarżonego dotyczące istotnych okoliczności sprawy stanowią jedynie informację o dowodach (por. *F. Prusak*, Zakaz substytuowania dowodu z wyjaśnień oskarżonego w procesie karnym, NP 1973, Nr 10, s. 1443), co może skutkować wezwaniem oskarżonego na przesłuchanie.

## 1.4. Przegląd orzecznictwa

### Wydanie a sporządzenie postanowienia o przedstawieniu zarzutów

Dla przyjęcia, że nastąpiło przekształcenie postępowania z fazy *in rem* w fazę *in personam*, niezbędne jest łączne spełnienie 3 warunków: sporządzenie postanowienia o przedstawieniu zarzutów, jego niezwłoczne ogłoszenie i przesłuchanie podejrzanego – oczywiście, o ile nie skorzysta on z prawa do odmowy składania wyjaśnień oraz gdy nie wystąpią sytuacje wskazane w art. 313 § 1 *in fine* KPK. Natomiast element niezwłoczności dokonania czynności promulgacyjnych jest spełniony, gdy od momentu sporządzenia postanowienia o przedstawieniu zarzutów, następują one w możliwie krótkich odstępach czasu bez nieuzasadnionej zwłoki.

Wyr. SN z 24.6.2013 r., V KK 453/12, Legalis

### Ogłoszenie podejrzanemu postanowienia o przedstawieniu zarzutów

Pomiędzy terminami „wydanie” postanowienia z art. 71 § 1 KPK a „sporządzenie” postanowienia z art. 313 § 1 KPK, zachodzi istotna różnica, jako że dla „wydania” niezbędne jest dopełnienie kolejnych czynności procesowych wskazanych w tym drugim przepisie, określanych jako „promulgacja” postanowienia, która jest z kolei niezbędna dla skuteczności tej czynności procesowej. Tym samym dla przyjęcia, że nastąpiło przekształcenie się postępowania z fazy *in rem* w fazę *in personam* nie jest, poza wypadkami wskazanymi w art. 313 § 1 *in fine* KPK, wystarczające sporządzenie postanowienia o przedstawieniu zarzutów, lecz niezbędne jest również jego ogłoszenie podejrzanemu.

Niezwłoczne ogłoszenie nie oznacza nic innego, jak ogłoszenie w możliwie najszerszym czasie, bez zbędnych przerw. Już w momencie sporządzenia postanowienia o przedstawieniu zarzutów powinny zostać podjęte także czynności związane z wezwaniem podejrzanego do stawiennictwa w realnym terminie i jeżeli nie wystąpią przeszkody wskazane w art. 313 § 1 *in fine* KPK, to obowiązkiem organu ścigania jest wykonanie wymienionych w tym



## **Część I.** Dowody – komentarz do części ogólnej KPK...

przepisie czynności (sporządzenie, ogłoszenie i przesłuchanie podejrzanego) w możliwie krótkich odstępach czasu bez nieuzasadnionej zwłoki. Obowiązek „niezwłocznego” ogłoszenia postanowienia o przedstawieniu zarzutów ciąży tym samym na organie procesowym i wyłącznie z przyczyn praktycznych (ukrywanie się podejrzanego lub jego nieobecność w kraju) możliwe jest w tym względzie opóźnienie.

Post. SN z 16.1.2009 r., IV KK 256/08, Prok. i Pr. – wkl. 2009, Nr 6, poz. 29

### **Skuteczność przedstawienia zarzutów**

Przepis art. 313 § 1 KPK *in fine* wskazuje tylko na dwie kategorie przeszkód leżących po stronie podejrzanego, które pozwalają na uznanie, wydanego postanowienia o przedstawieniu zarzutów za prawnie skuteczne, mimo nieprzeprowadzenia czynności prokulacyjnych.

Do takich przeszkód wskazany przepis nie zalicza innych działań podejrzanego utrudniających prowadzenie postępowania, takich jak: zaniechanie odbioru korespondencji, czy też brak stawieństwa na przesłuchanie mimo prawidłowego zawiadomienia o terminie tej czynności.

Wyr. SN z 2.9.2016 r., III KK 97/16, Legalis

### **Ujawnienie tajemnicy bankowej na żądanie prokuratora na etapie postępowania przeciwko osobie**

Przepis art. 105 ust. 1 pkt 2 lit. b PrBank pozwala na udzielenie informacji objętych tajemnicą bankową prokuratorowi tylko w stosunku do osoby, co do której wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów, albo której bez wydania takiego postanowienia postawiono zarzut – w związku z przystąpieniem do przesłuchania w charakterze podejrzanego (art. 71 § 1 KPK), czyli na etapie postępowania przeciwko osobie. Prokurator żądając ujawnienia danych objętych tajemnicą bankową powinien bezsprzecznie wykazać, iż sprawa toczy się już przeciwko osobie.

Post. SA w Katowicach z 28.7.2004 r., II AKz 543/04, KZS 2005, Nr 6, poz. 102

### **Warunki złożenia przez podejrzanego wyjaśnień na piśmie i możliwość ich procesowego wykorzystania – odczytania na rozprawie głównej**

W myśl art. 176 § 1 KPK w postępowaniu przygotowawczym oskarżonemu należy, na żądanie jego lub jego obrońcy, umożliwić w toku przesłuchania złożenie wyjaśnień na piśmie. Organ procesowy nie może z urzędu (bez owego „żądania” samego podejrzanego) zadecydować o takiej formie złożenia przez niego wyjaśnień. To bowiem tylko do podejrzanego lub jego obrońcy należy wybór formy złożenia wyjaśnień. Podejrzany może złożyć wyjaśnienia na piśmie *verba legis* „w toku przesłuchania”, co oznacza, że winny być one sporządzone w trakcie ustnego przesłuchania. Wyjaśnienia składane przez podejrzanego w formie pisemnej nie mają samoistnego bytu, ale stanowią załącznik do protokołu przesłuchania podejrzanego (art. 176 § 4 KPK), wyjaśnienia te mają charakter komplementarny. Nie jest zatem możliwe złożenie pisemnych wyjaśnień bez sporządzenia protokołu przesłuchania. Dopiero spełniające te wymogi pisemne wyjaśnienia oskarżonego stanowią pełnoprawny dowód w sprawie i podlegają w warunkach określonych w art. 389 § 1 KPK odczytaniu na rozprawie głównej. Mogą być odczytane także wtedy, gdy bezpośrednio przeprowadzenie dowodu nie jest niezbędne, a żadna z obecnych stron się nie sprzeciwia (art. 392 § 1 KPK).

Wyr. SN z 7.11.2007 r., IV KK 349/07, Legalis

### **Znaczenie pism oskarżonego składanych w postępowaniu sądowym**

Sąd orzekający nie miał obowiązku oceniać pisma oskarżonego jako jego wyjaśnień, co jest oczywistością, bowiem w świetle nowelizacji obowiązującego KPK z 1.7.2003 r., przestał obowiązywać art. 176 § 4 KPK dopuszczający, w ramach wyjątku, możliwość składania przez oskarżonego pisemnych wyjaśnień na etapie jurysdykcyjnym.

Post. SN z 27.2.2017 r., V KK 421/16, Legalis

[Przejdź do księgarni →](#)